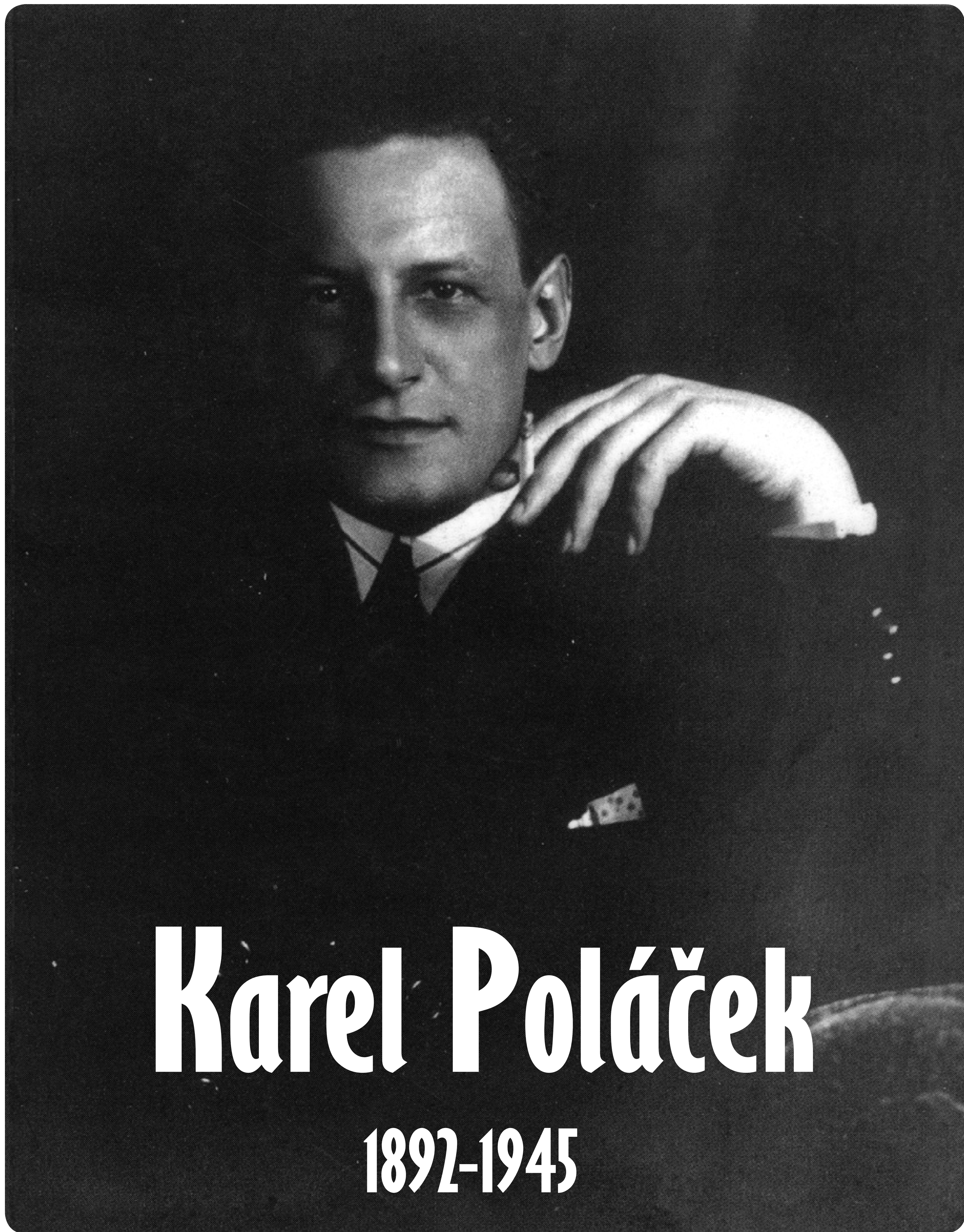

Karel Poláček

1892-1945

Karel Poláček

Zuzana a Eugen Brikciusovi
uvádějí pouliční výstavu

KAREL POLÁČEK

slovem a obrazem

na kterou
poskytly hlavní město Praha a Městská část Praha 1 grant.

Texty vybrala a chronologii života a díla Karla Poláčka sestavila Zuzana Brikcius.
Graficky upravili Ivo a Táňa Hornáčkovi.
Celou výstavu si můžete prohlédnout na www.hornacek.cz/polacek

KAREL POLÁČEK – český spisovatel, novinář a scenárista

1892–1919

- Karel Poláček se narodil 22. března 1892 v Rychnově nad Kněžnou v rodině židovského obchodníka se smíšeným zbožím Jindřicha Poláčka. Měl pět bratrů a jednu sestru.
- Z gymnázia v rodném městě byl vyloučen pro „vzdorovité chování“. Maturoval na pražském gymnáziu v Truhlářské ulici, kam se uchýlovali podobní provinilci.
- Začal studovat právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Práva však nedokončil, na počátku války byl odvelen, prošel ruskou a srbskou frontou, kde padl do zajetí.
- Po válce se stal se úředníkem Úřadu pro zahraniční obchod. Své zážitky odtud zužitkoval v povídce *Kolotoč*, která stojí na počátku jeho hvězdné spisovatelské dráhy.

1920–1929

- V roce 1920 se oženil se svou studentskou láskou Adélou Herrmannovou, rozenou Kohnovou (1895 Praha–1944 Osvětim).
- Začal psát do satirických časopisů *Štika venkova* a *Nebojsa*. Sblížil se s bratry Čapkovými, kteří ho později přivedli do *Lidových novin*, kde působil jako sloupkař, fejetonista a soudní zpravodaj.
- V roce 1922 vydává svou prvotinu *Povídky pana Kočkodana*.
- V letech 1923–1928 byl Poláček redaktorem deníku *Tribuna*. V této době vydává mj. prózy *Mariáš a jiné živnosti* (1924), *Lehká dívka a reportér*, *Povídky izraelského vyznání* (1926), sloupky *Život ve filmu* (1927) a *Okolo nás* (1927), román *Dům na předměstí* (1928; zfilmováno v r. 1933, scénář Hugo Haas, režie Miroslav Cikán).
- Od přelomu 20. a 30. let se Poláček účastnil legendárních setkání u Karla Čapka, pro které se vžil název „pátečníci“.

1929–1939

- Poláčkovi vychází řada románů v sešitovém vydání; jako první novela *Muži v offsidu* (1931). Tato próza, stejnojmenný film a jeho pokračování (*Načeradec, král kibiců*) s Hugo Haasem v hlavní roli (režie Svatopluk Innemann) autora proslavily.

- V roce 1931 vydává ještě novelu *Hráči*, o rok později román *Hlavní přelíčení*, v roce 1933 sbírku povídek *Pan Selichar se osvobodil*. Následovala pohádka *Edudant a Francimor*, kterou ilustroval Josef Čapek, *Židovské anekdoty* (1933), *Žurnalistický slovník* (1934), román *Michelup a motocykl* (1935) a čtyři díly fresky ze života maloměsta: *Okresní město* (1936), *Hrdinové táhnou do boje* (1936), *Podzemní město* (1937). Čtvrtý díl (*Vyprodáno*) vyšel roku 1939, z rukopisu posledního dílu pentalogie se zachoval jen zlomek.
- V letech 1933 se Poláček vrátil do *Lidových novin*, kde zůstal až do roku 1939, kdy byl z rasových důvodů propuštěn.
- Poláčkovi se podařilo poslat dceru Jiřinu do bezpečí v Anglii. Sám měl možnost v březnu 1939 odejít do exilu, ale nechtěl opustit svou přítelkyni Doru Vaňákovou.

1940–1945

- Po vyhazovu z *Lidových novin* pracoval Poláček pro židovskou obec na soupisu knih.
- V roce 1941 vyšel Poláčkův humoristický román *Hostinec U kamenného stolu*. Vydání kryl svým jménem ilustrátor románu Vlastimil Rada. Román byl za války zfilmován, promítat se směl až po roce 1945.
- V červenci 1943 byli Karel Poláček a Dora Vaňáková deportováni do terezínského ghetta. 19. října 1944 byli oba odvezeni do koncentračního tábora Osvětim. Dora Vaňáková zde zahynula. Karel Poláček zemřel v koncentračním táboře Gleiwitz pravděpodobně 21. ledna 1945.

Po válce

- V roce 1946 vyšla autorova asi neznámější próza, kniha pro děti *Bylo nás pět*, kterou psal za protektorátu. V roce 1959 vyšel poprvé pod názvem *Se žlutou hvězdou* autorův deník z roku 1943; po roce 1990 vyšlo v Nakladatelství Franze Kafky dvacet svazků Poláčkova souborného díla.
- Poláček zůstává i po válce jedním z nejčtenějších českých autorů. V roce 1995 mu Václav Havel udělil in memoriam Řád T. G. Masaryka.

O DĚTECH

Žofie, rozená Kohnová,
matka Karla Poláčka

Emilie, rozená Posilesová,
nevlastní matka Karla Poláčka

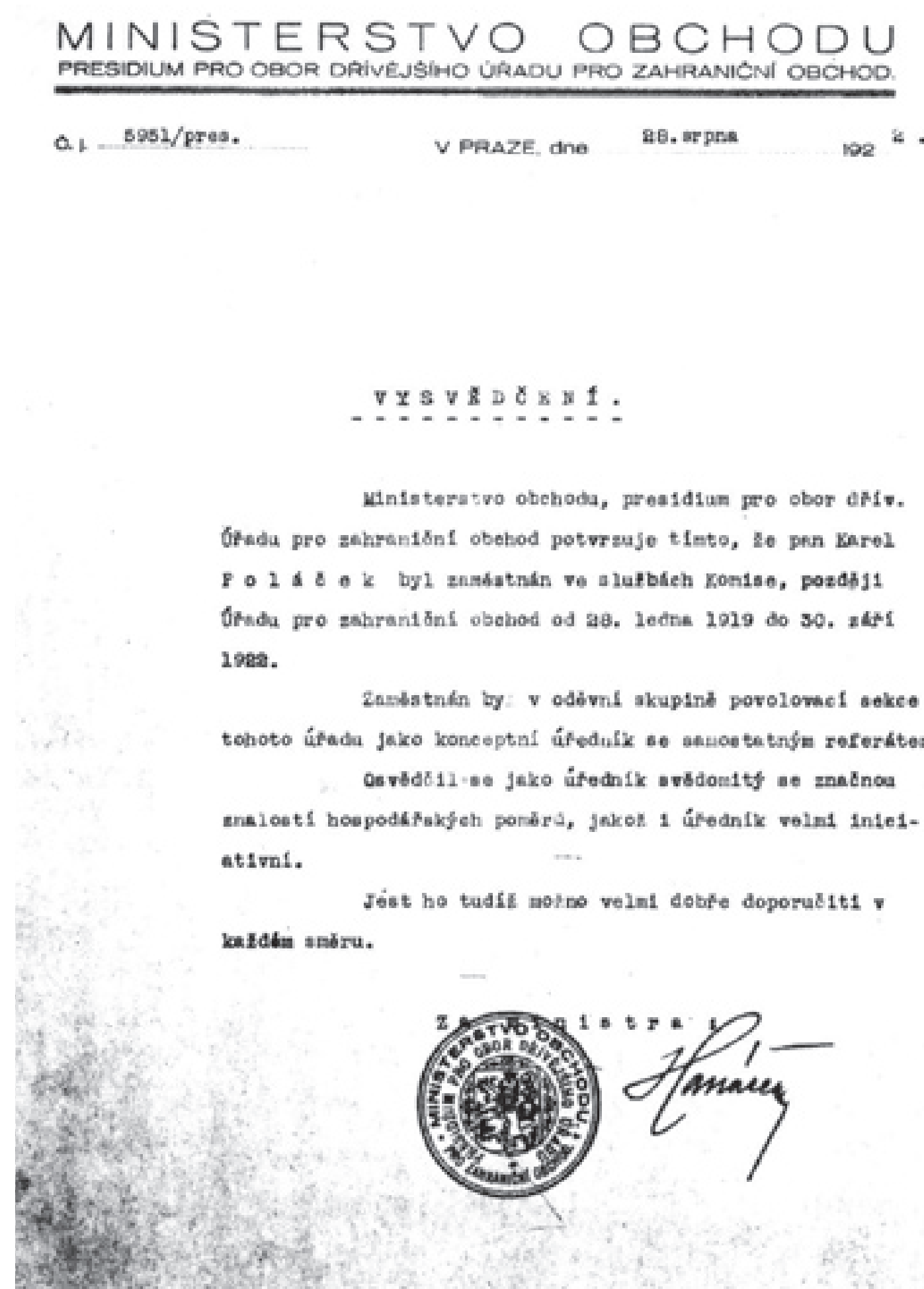
Je smutné, že si děti neuvědomují a vesměs odmítají vrozený názor, že jsou stvořeny k tomu, aby dělaly rodičům radost. A to je tím zavrženíhodnější, ježto každé dítě jest v kruhu své rodiny jakési fenomén. Jde tady pouze o to, aby zvěst o jeho

zázračných schopnostech pronikla i do širší veřejnosti. A to právě se špatně daří, a to pro nedostatek pochopení dítěte pro účinnou propagandu, jíž by měl býti zvýšen lesk a vážnost rodiny.

K. P., *Okolo nás*, r. 1927

Faksimile Poláčkova vysvědčení dospělosti
z pražského gymnázia v Truhlářské ulici,
r. 1912

Faksimile Poláčkova vysvědčení
z Ministerstva obchodu,
28. 8. 1922

PES, JENŽ NEMILUJE POLITIKU

„Můj Bob,“ pravil pan Justic, „je inteligentní a charakterní zvíře. Na jeho dobrý charakter, přívětivou a něžnou mysl mohu se vždycky spolehnout. Neračte zapomenout, pane rado, že Bob již není žádný mladík. Je pes v mužných letech a veškeré uličníkování a povykování je mu vzdáleno. Každý, komu by bylo přáno nahlédnout do hlubin jeho duše, je mu nakloněn a uzavřel s ním svazek trvalého přátelství. O svém Bobovi mohu dát nejlepší vysvědčení; vždyť je tomu již pět let, co jsem se rozhodl kráčet s ním ruku v ruce životem, a znám ho tedy dokonale.“

„Dobrá,“ odtušil přestupkový soud, potlačuje lehký úsměv, „jak tvrdíte o něm, je míru-

milovný a hodný pes. Jak si vysvětlíte, že pana Bource pokousal?“

„To má své důvody, pane rado. Závažné důvody, které musí každý uznat.“

„Jaké důvody?“

„Bob,“ dí pan Justic, „zrovna jako já nemiluje hovory o politice. Mně je, pane rado, politika vzdálena. Jdu svou cestou, platím pořádně daně a nevšímám si bližního. Bob, který je vždycky loajální a svému pánovi oddán, zná tuto stránku mé povahy. Ví, že mě politické hovory unavují a rozčilují, a proto dbá toho, abych nebyl znepokojován. Ale pan Bourec naopak je samá politika. Řeknu například: Já rád ementálský sýr. - On se toho chytne: Copak o to. Já taky rád. Ale co pak možno dneska jíst ementálský sejra? Copak jsou poměry podle toho? - A už to z něj jde: Zatracený poměry! Zatracená drahota! Samá lumpárna všude, kam se člověk podívá. A proč, tážeme se, proč, vážné shromáždění, nemůžeme používat ementálského sejra? Protože

je náš národ nesvor-ný a dává přednost cizáckým šmejdům před dobrými domácími výrobky. Musí se vzít jednou koště a pořádně vyklidit Augiášův chlév, který tak těžce doléhá na naše bedra. - A koulí očima a šermuje rukama.

Já slyším, kterak pod stolem Bob temně vrčí, dávaje tak najevo neli-bost. Obávám se nehody a snažím se pana Bource upokojit. Upozorňuji ho na to, že Bob nemá rád politiku jako já, a že bude lepší, když se budeme bavit o něčem jiném. Avšak pan Bourec nedá a z úst se mu řinou slova prudká a překotná; mluví, jako by byl na schůzi, a mlátí do stolu. A už tu bylo neštěstí. Než jsem se nadál, Bob vyskočil a popadl pana Bource za nohavici. Ne-jsem vinen, pane rado, pan Bourec je sám vinen svým úrazem.“

Nicméně byl Justic odsouzen k pokutě deseti Kč, že neopatřil svého přítele Boba náhubkem.

Večerní České slovo,
26. 10. 1929 (soudnička)

Antonín Pelc

O HUMORU

Český humor není v kruzích literárních historiků populární. Literární kritik má k humoru rozpačité stanovisko, z něhož můžeme usoudit, že humoru nemiluje a přeje si, aby ho raději nebylo. Bytost literárního kritika skládá se ze dvou částí: jedna je profesorská, druhá je lyrická. Literární kritikové se rekrutují z profesorského sboru; a mezi těmi profesory stěží najdete jednoho, jenž by se ve svém mládí neoddával lyrickému básnictví. Profesor pohlíží na humor podezíravě; budí v něm četné reminiscence na žáky, kteří ve škole vyrušují. Na lyrickou část jeho duše působí pak humor blasfemicky. Zdá se mu, že se humor plazí plebejsky po zemi,

zatímco jeho lyrická duše spěje k výšinám ...

Humor nedovede existovat sám absolutně. Je založen na relativitě, komický účín se rodí ze srovnání dvou nesourodých prvků a humorista je básník, jenž dovede mezi nimi zprostředkovat tertiem comparationis.

O SATIŘE

V divokých dobách, v kalných vírech, které vzbudila válka a revoluce, se daří satíře. Satíře se daří za mimořádných poměrů. Satira má platnost aktuální a je vždy zbraní v ideovém boji. Satira je divoká rostlina, která bují v roklích, jež způsobily společenské výbuchy. Ale humor kvete poklidně na zorných a požehnaných lánách civilizace a společenského pořádku.

Český národ neměl dosud štěstí

těšiti se z klidného a zabezpečeného života. Život v českém národě, toť ustavičný boj o holou existenci. Od prvního úsvitu ohrožení je český člověk volán do zbraně. Zpočátku bojuje o právo na mateřský jazyk, usiluje o své školy, pak přišla doba, kdy mu bylo bojovat o politickou samostatnost, a nyní bojuje, aby dovršil své obrození na poli hospodářském.

V Čechách se nežije tak lehce, aby měli lidé příčinu k upřímné veselosti.

Čin, 22. 5. 1930

KAREL ČAPEK A KAREL POLÁČEK

Vztah mezi Karlem Čapkem a Karlem Poláčkem jen o dva roky mladším, vznikl zřejmě od jara 1921. Prvního dubna nastoupili bratři Čapkové do redakce *Lidových novin*, v dubnu 1921 se objevují v *Lidových novinách* první Poláčkovy „povídky pod čarou“ (první z nich *Filatelista*, zařazený pak do souboru *Povídky pana Kočkodana*, vyšel 20. dubna 1921).

Aleš Fletters,
Vzájemný vztah Karla Čapka a Karla Poláčka,
r. 1998

Karel Čapek a jeho manželka, česká herečka a spisovatelka Olga Scheinpflugová, svatební svědci Karel Steinbach a Julius Firt

Karel Poláček před obchodem na náměstí v Rychnově nad Kněžnou někdy na počátku 30. let

O SOBĚ

Na žurnalistickou dráhu jsem byl vehnán jako Chaplin divokým mezem do cirkusové manéže. Jsou mnozí, kteří se domnívají, že novinářské povolání je na újmu umění. Praví se, že novinářství učí spisovatele chvatu a ledabylosti a že absorbuje jeho umělecké šťávy. To popírám. Spisovatel slouží novinám, ale noviny slouží také spisovatelům, popularizují jeho dílo. ...

Spisovatel sestoupil ze svého piedestalu a vmísil se mezi lid. Stal se občanem, který se živí nikoli nebeskou rosou, ale jídlem a pitím. Trpívá občas kašlem a rýmou jako listonoš nebo civilní geometr a platí daně jako každý živnostník. ...

Doba romantické bohemy je tatam. Ať žije umělec-občan, umělec-profesionál!

Čin, 18. 9. 1930

KOČKODAN A KOLOTOČ

Poláček nastoupil po válce do vývozní a dovozní komise při ministerstvu obchodu. Nezůstal zde dlouho, ale stačil načerpat z byrokratického chaosu plno materiálu pro povídky, které posílal do různých časopisů a novin, hlavně do Lidovek. Ze svých prvních literárních pokusů sestavil knížku *Povídky pana Kočkodana*.

Znal jsem ji a obzvlášť se mi líbila povídka *Kolotoč*, neodolatelně líčící celní i jiné obtíže, které měl se svou živností majitel kolotoče, československý občan uvízlý na konci války na území Rakouska. Poláček byl pro tuto povídku z ministerstva propuštěn pro porušení úředního tajemství.

Julius Firt, *Knihy a osudy*, r. 1988

Obrácení Ferdyše Pištory, r. 1932

K filmu podle hry Františka Langra *Obrácení Ferdyše Pištory* napsal Poláček scénář spolu s režisérem Josefem Kodyčkem, r. 1932

PŘIŠEL SE PAN GOLDSCHMIED PTÁT

Přišel se pan Goldschmied ptát do gymnasia, jak se učí jeho synátor Frantík. Ale neslyšel nic radostného.

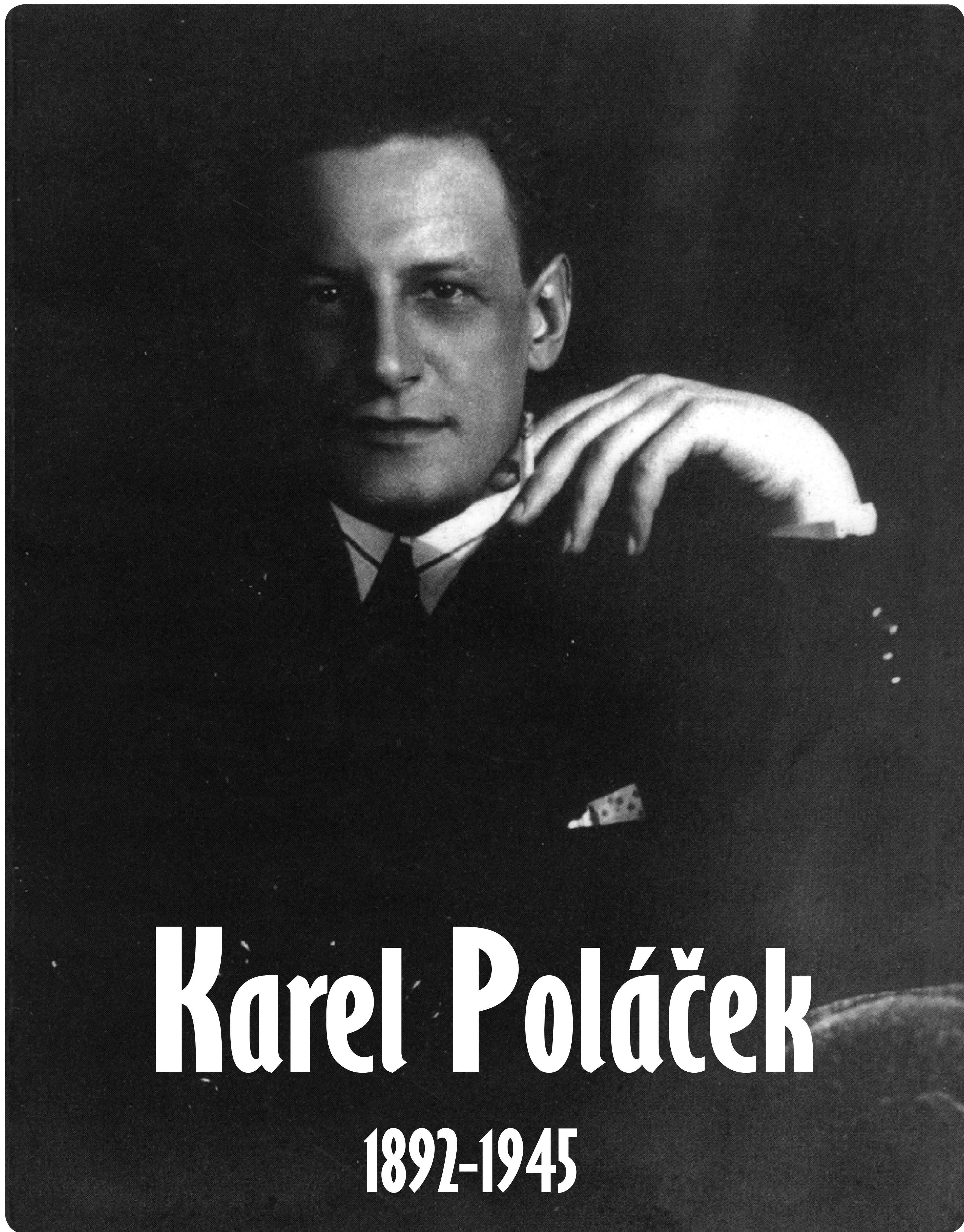
„Představte si,“ povídá třídní a zároveň profesor češtiny, „nedávno jsem se ho zeptal, kdo napsal *Srdce její vzkvétalo vždy dvěma květy*, a víte, co mi odpověděl? Že prý neví! Tak co s takovým chlapcem!?“

Nato praví pan Goldschmied: „Kluk prolhaná je to, to já vím, pane profesore, já ho taky znám.“ A po krátkém přemýšlení: „Ale já si myslím, pane profesore, že on to opravdu nenapsal.“

Karel Poláček, *Židovské anekdoty*,
r. 1933

Jan Werich ve filmu *U nás v Kocourkově*, námět Karel Poláček, r. 1937

Karel Poláček

1892-1945

Karel Poláček

Zuzana a Eugen Brikciusovi
uvádějí pouliční výstavu

KAREL POLÁČEK

slovem a obrazem

na kterou
poskytly hlavní město Praha a Městská část Praha 1 grant.

Texty vybrala a chronologii života a díla Karla Poláčka sestavila Zuzana Brikcius.

Graficky upravili Ivo a Táňa Hornáčkovi.

Celou výstavu si můžete prohlédnout na www.hornacek.cz/polacek

KAREL POLÁČEK – český spisovatel, novinář a scenárista

1892–1919

- Karel Poláček se narodil 22. března 1892 v Rychnově nad Kněžnou v rodině židovského obchodníka se smíšeným zbožím Jindřicha Poláčka. Měl pět bratrů a jednu sestru.
- Z gymnázia v rodném městě byl vyloučen pro „vzdorovité chování“. Maturoval na pražském gymnáziu v Truhlářské ulici, kam se uchýlovali podobní provinilci.
- Začal studovat právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Práva však nedokončil, na počátku války byl odvelen, prošel ruskou a srbskou frontou, kde padl do zajetí.
- Po válce se stal se úředníkem Úřadu pro zahraniční obchod. Své zážitky odtud zužitkoval v povídce *Kolotoč*, která stojí na počátku jeho hvězdné spisovatelské dráhy.

1920–1929

- V roce 1920 se oženil se svou studentskou láskou Adélou Herrmannovou, rozenou Kohnovou (1895 Praha–1944 Osvětim).
- Začal psát do satirických časopisů *Štika venkova* a *Nebojsa*. Sblížil se s bratry Čapkovými, kteří ho později přivedli do *Lidových novin*, kde působil jako sloupkař, fejetonista a soudní zpravodaj.
- V roce 1922 vydává svou prvotinu *Povídky pana Kočkodana*.
- V letech 1923–1928 byl Poláček redaktorem deníku *Tribuna*. V této době vydává mj. prózy *Mariáš a jiné živnosti* (1924), *Lehká dívka a reportér*, *Povídky izraelského vyznání* (1926), sloupky *Život ve filmu* (1927) a *Okolo nás* (1927), román *Dům na předměstí* (1928; zfilmováno v r. 1933, scénář Hugo Haas, režie Miroslav Cikán).
- Od přelomu 20. a 30. let se Poláček účastnil legendárních setkání u Karla Čapka, pro které se vžil název „pátečníci“.

1929–1939

- Poláčkovi vychází řada románů v sešitovém vydání; jako první novela *Muži v offsidu* (1931). Tato próza, stejnojmenný film a jeho pokračování (*Načeradec, král kibiců*) s Hugo Haasem v hlavní roli (režie Svatopluk Innemann) autora proslavily.

- V roce 1931 vydává ještě novelu *Hráči*, o rok později román *Hlavní přelíčení*, v roce 1933 sbírku povídek *Pan Selichar se osvobodil*. Následovala pohádka *Edudant a Francimor*, kterou ilustroval Josef Čapek, *Židovské anekdoty* (1933), *Žurnalistický slovník* (1934), román *Michelup a motocykl* (1935) a čtyři díly fresky ze života maloměsta: *Okresní město* (1936), *Hrdinové táhnou do boje* (1936), *Podzemní město* (1937). Čtvrtý díl (*Vyprodáno*) vyšel roku 1939, z rukopisu posledního dílu pentalogie se zachoval jen zlomek.
- V letech 1933 se Poláček vrátil do *Lidových novin*, kde zůstal až do roku 1939, kdy byl z rasových důvodů propuštěn.
- Poláčkovi se podařilo poslat dceru Jiřinu do bezpečí v Anglii. Sám měl možnost v březnu 1939 odejít do exilu, ale nechtěl opustit svou přítelkyni Doru Vaňákovou.

1940–1945

- Po vyhazovu z *Lidových novin* pracoval Poláček pro židovskou obec na soupisu knih.
- V roce 1941 vyšel Poláčkův humoristický román *Hostinec U kamenného stolu*. Vydání kryl svým jménem ilustrátor románu Vlastimil Rada. Román byl za války zfilmován, promítat se směl až po roce 1945.
- V červenci 1943 byli Karel Poláček a Dora Vaňáková deportováni do terezínského ghetta. 19. října 1944 byli oba odvezeni do koncentračního tábora Osvětim. Dora Vaňáková zde zahynula. Karel Poláček zemřel v koncentračním táboře Gleiwitz pravděpodobně 21. ledna 1945.

Po válce

- V roce 1946 vyšla autorova asi neznámější próza, kniha pro děti *Bylo nás pět*, kterou psal za protektorátu. V roce 1959 vyšel poprvé pod názvem *Se žlutou hvězdou* autorův deník z roku 1943; po roce 1990 vyšlo v Nakladatelství Franze Kafky dvacet svazků Poláčkova souborného díla.
- Poláček zůstává i po válce jedním z nejčtenějších českých autorů. V roce 1995 mu Václav Havel udělil in memoriam Řád T. G. Masaryka.

O PÁTEČNÍCÍCH

Koncem roku 1922 se Čapkovi podařilo získat větší byt v témže domě, kde dosud bydlil, v Říční ulici. To už se mu dařilo lépe, a tak si jej hezky zařídil. Takto vybaven začal si zvat přátele na kus řeči na pátek odpoledne. Zpočátku jich bylo málo, později jich bylo víc, až se z toho vyvinula instituce pátečníků.

Byl jsem tehdy student, na Čapkovy pátky jsem nechodil, a tak vím jen z jeho vyprávění, že mezi prvními hosty byli Fráňa Šrámek, František Langer, Karel Poláček, Vladislav Vančura, Jaroslav Durych, Ferdinand Peroutka a ovšem Josef Čapek. Později k nim přibyli Adolf Hoffmeister, Eduard Bass, Otakar Fischer, Otakar Vočadlo, Josef Kodíček, Vlastimil Rada a další.... Někdo chodil pravidelně, jiný přišel třeba jen jednou nebo dvakrát do roka. Když jsem tam začal chodit, patřil k pravidelným návštěvníkům pátků Josef Čapek, Václav Rabas,

Ve společnosti pátečníků na zahradě v Lánech, květen 1926

Josef Palivec, Bohumil Přikryl, Josef Šusta, J. B. Kozák, Jan Bělohlávek, Jan Mukařovský, Josef Kodíček, Karel Poláček, Josef Mach, František Kubka, František Langer, Jaromír Bouček, Josef Kopta, Jaroslav Adlof, Julius Fürth a moje maličkost. ...

Karel Scheinpflug, *Můj švagr Karel Čapek*, r. 1992

Pátečníci v Lánech, r. 1926, Vančura, Kubka, Poláček, Kopta, Přikryl, Šrámek, Masaryk, Langer, K. Čapek, Kodíček, J. Čapek

MUŽI V OFFSIDU

První knihou, kterou jsem Poláčkovi vydal, byli „*Muži v offsidu*“. Přinesl mi rukopis bez titulu, ve velmi neuspořádaném stavu.

Řekl mi: „Asi to nevydáte, je to stejně blbý, proto jsem si ani s úpravou nedal žádnou práci!“ Už první stránky mi

řekly, že jde o dobrou knihu a že přes odpor či nevšímavost kritiky vůči Poláčkovi a přes jeho malou popularitu u čtenářů může mít román úspěch.

Titul „*Muži v offsidu*“ jsem si vymyslel, a když jsem ho říkal Poláčkovi, odsekl nevrle:

„Vždyť jsem vám povídal, abyste si s tou volvinou dělal, co sám chcete!“ Že tohle byla normální poláčkovská manýra, poznal jsem až po zkušenostech s jeho dalšími knihami. ...

Julius Firt, *Knihy a osudy*,
r. 1988

Hugo Haas v hlavní roli filmu *Muži v offsidu*, režie Svatopluk Innemann, r. 1931

TEN MI MŮŽE BÝT UKRADENEJ

Kritika o *Mužích v offsidu* nepsala. Oba velikáni – F. X. Šalda i Arne Novák – Poláčka přezírali. Divné, zvlášť uvážíme-li, koho všeho do nebe vychvalovali. Když mlčeli papežové české kritiky, mlčeli i páteři; v literárních rubrikách se čtenáři o *Mužích v offsidu* nedočetli ani slovo. Přes toto mlčení měla kniha na trhu úspěch, zvláště když se Miloš Haavel rozhodl ji zfilmovat a hlavní roli pana Načeradce hrál Hugo Haas. Nemýlím-li se, byla to jedna z jeho prvních úspěšných rolí vůbec. S gustem a úspěšně si tu zahráli i Jindřich Plachta, Emil Fiala, bratr Ference Futuristy, a jiní.

Načeradcův odmítavý a kritický výraz „Ten mi může být ukradenej“ se stal pro čtenářstvo objevem a vstoupil jako okřídlená věta do hovorové češtiny. Upřímně řečeno, nešlo o Poláčkův výmysl, ale o překlad staré židovskoněmecké věty: „*Es kann mir gestohlen werden!*“

Úspěch první knihy způsobil, že jsem se rozhodl vydat i některé Poláckovy starší, dříve nepovšimnuté romány „*Hráče*“ nebo „*Dům na předměstí*“. A opět kritika mlčela a čtenáři četli.

*Muži v offsidu - Ze života klubových přívrženců,
ilustroval Antonín Pelc,
r. 1931*

Julius Firt, *Knihy a osudy*, r. 1988

V JEDNÉ ULICI JE ŽIDOVSKÝ TEMPL

V jedné ulici je židovský templ a naproti je katolický kostel. Předě dveřmi synagogy seděl starý šames a kouřil dýmku.

Kolem šly školní děti a zdvořile šamese pozdravily:

„Pochválen Pán Ježíš Kristus.“

Šames vyndal dýmku z úst, ukázal dětem na katolický kostel a řekl stručně: „Naproti.“

Karel Poláček, *Židovské anekdoty*,
r. 1933

Židovská ulice (dnes Palackého) v Rychnově nad Kněžnou

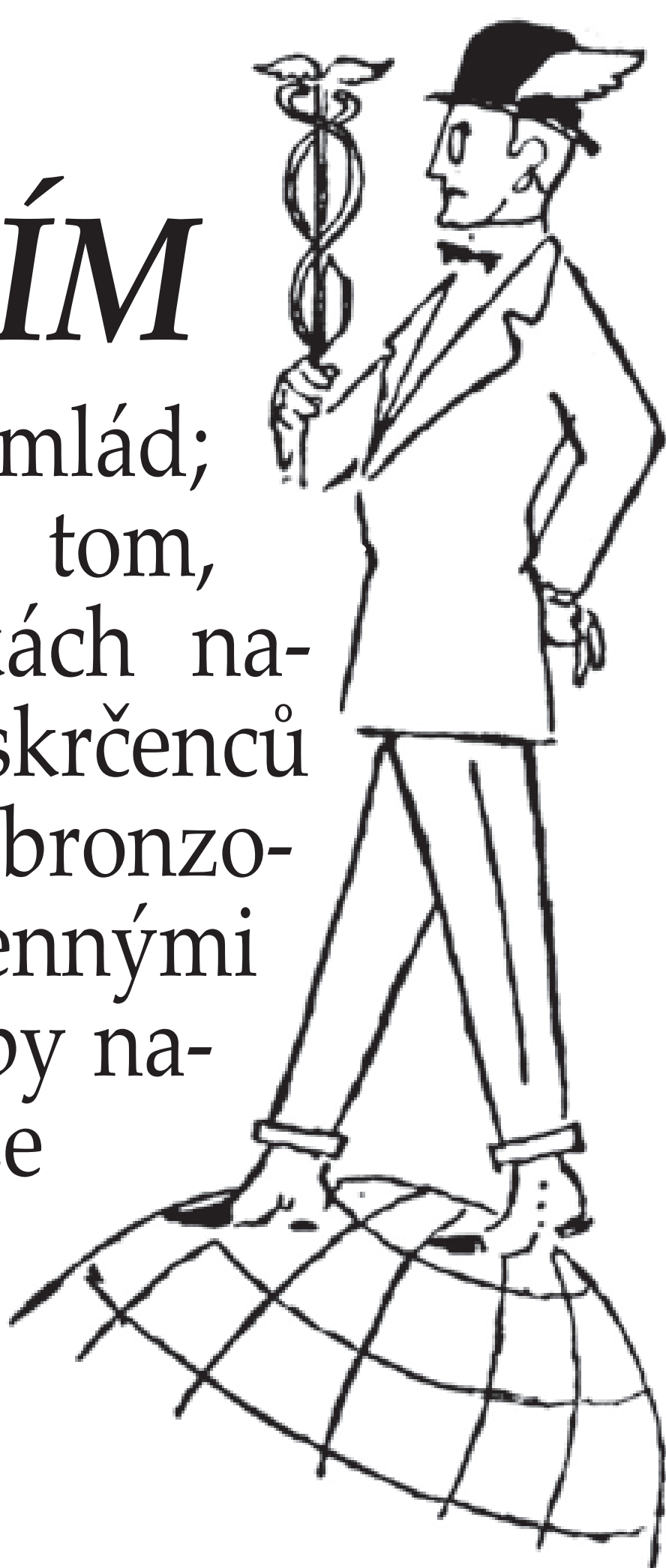

O STAVU FILATELISTICKÉM

Veškeren prvopočátek je zahalen rouškou tajemství. Vědě je tudíž také neznámo, kterak vznikl první filatelista. Jen tolik zdá se býti jisto, že první prafilatelista objevil se na zeměkouli několik málo hodin po vynalezení poštovních známek. Jinak nezbyvá svědomitému badateli než prohlásiti: Omne vivum ex ovo. – Vše živé pochází z vejce, tedy také filatelista.

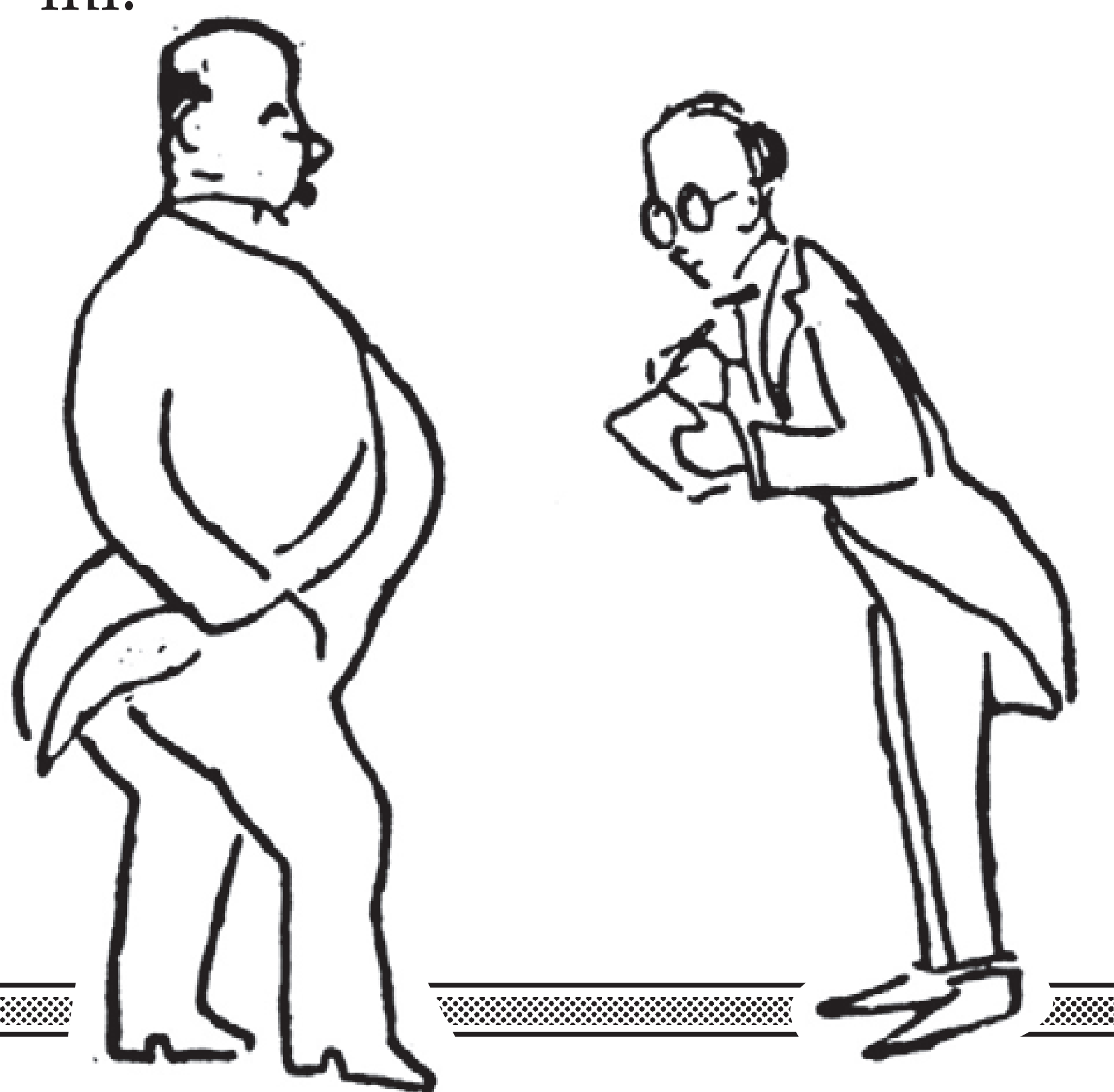
O STAVU BANKOVNÍM

Stav bankovní je mlád; věda nepraví nic o tom, že by ve vykopávkách našly se v hrobech skrčenců mezi popelníci, bronzovými šperky a kamennými nástroji stopy, které by nasvědčovaly tomu, že v dobách primitivní kultury bylo bankovní zřízení. ...

O STAVU REDAKTORSKÉM

Povolání redaktorské patří ke stavům nepravidelným. Hrou přírody se stává, že z jinocha, který prodělává normální občanský vývoj, najednou vzniká redaktor; a taková událost vzbudí v lůně občanské rodiny takový rozruch a zneklidnění jako v kruzích rolnických zpráva, že se někde vylíhlo tele se dvěma hlavami.

První stopy činnosti bankovní v historii lidstva jsou v Písmě. Otevřme Nový zákon a najdeme tam popsání příběhu, kterak Ježíš, mrze se nad nešvary v chrámě, převrhl stolky peněžoměnců. Byl to konflikt s bankokracií, který skončil pro buřiče tragicky.

Karel Poláček, *Mariáš a jiné živnosti*,
ilustroval Karel Poláček,
r. 1924

Zpupný Šilha a jeho manželka Antonie

Šilhová je o pět let starší svého muže a musí na něho dávat pozor, neboť ten její je měkké náтуры a zedník. Povídala také paní Šilhová, že Součkova vinárna je bídný pajzl a zkáza pro zedníky měkké náтуры. Myslíme, že to bylo asi v dubnu, když řekla panu Součkovi, že je prevít, makovec, planýř, fízl a prezent a že se postará o to, aby mu ten jeho pajzlík zavřeli. To bylo v ten den, kdy seděl ve vinárně ten její muž a pil a se veselil. Když slyšel, že jeho žena láteří, pomyslně si, že má asi pravdu, jsouc starší a zkušenější než on, poznal, že Součkova vinárna je zkázou pro ctnostné zedníky. Z toho asi usoudil, že bude nejlépe, rozbije-li vinárenský mobilár, i přikročil k činu. Rozbil několik tabulí a židlí, v čemž mu paní Šilhová ochotně pomáhala. Vykonavše, co na nich bylo, odešli.

Šestého pak června, kdy poslední pa-prsky slunce ozlatily vrcholky komínů vysočanské gumovky, potkal Šilha vinárníka Součka a jeho hospodyně Dvořáčkovou, ujistil oba svou nelibostí a slíbil jim, že je zabije a mozek jejich vypije. Pan Souček se polekal a učinil trestní oznámení.

K soudu však přišel pan vinárník s tváří tak truchlivou jako zřízenec pohřebního ústavu o bohatém pohřbu a pravil: "Slavný soudní dvore! Já jsem takový člověk, že se na nic nepamatuji. On ten Šilha nebyl by tak špatný člověk a byl by to beránek učiněný, kdyby ho lidé nepošťivali. Něco tam u mne rozbil, nadával mně, paní Šilhová také, ale já se na nic nepamatuji. Jsem živnostník, pan Šilha je host a já nemám žádnou paměť."

Zato však hospodyně, slečna Dvořáčková, vypovídala důkladně o zpupnosti manželů Šilhových, jsouc velmi rozezlena, že Šilha útočil na její ženskou ctnost.

Jenomže soud na Šilhu toho věděl více. Nějaký Žďárský ukradl u Odkolků hadice v ceně 2 000 Kč.

Žďárský prodal hadice nějakému Zuránkovi, Zuránek pak Loudilovi, Loudil Papežovi a Papež Šilhovi, řka: „Neboj se, dítě zlatý, to je poctivý!“ Šilha věděl, že to není poctivé, ale jsa dojat tím, že jej sám Papež nazval svým dítětem zlatým, hadice koupil, a tím dopustil se účastenství na krádeži.

Zvážen byv na vážkách senátu vrchního rady Wintra, byl shledán lehkým, a proto byl pro zločin veřejného násilí a účasti na krádeži odsouzen do těžkého žaláře na čtyři měsíce nepodmíněně.

Šilhová dostala podmíněně šest neděl a zvolala: „Když jste nám vzali tátu, vemte si také naše dítě!“ a nabízela svoji malou dcerušku, a možná že by si ji některý pan rada vzal, neboť to byla holčička hezká, vlasů zlatých. Žalobu zastupoval dr. Andřejevič.

Lidové noviny, 10. 2. 1923
(soudnička)

Vlajková loď

Karlu Poláčkovi

Na můstku vlajkové lodi
kdo jiný své fráze plodí
a ukládá na oltář
nežli jazykový tmář

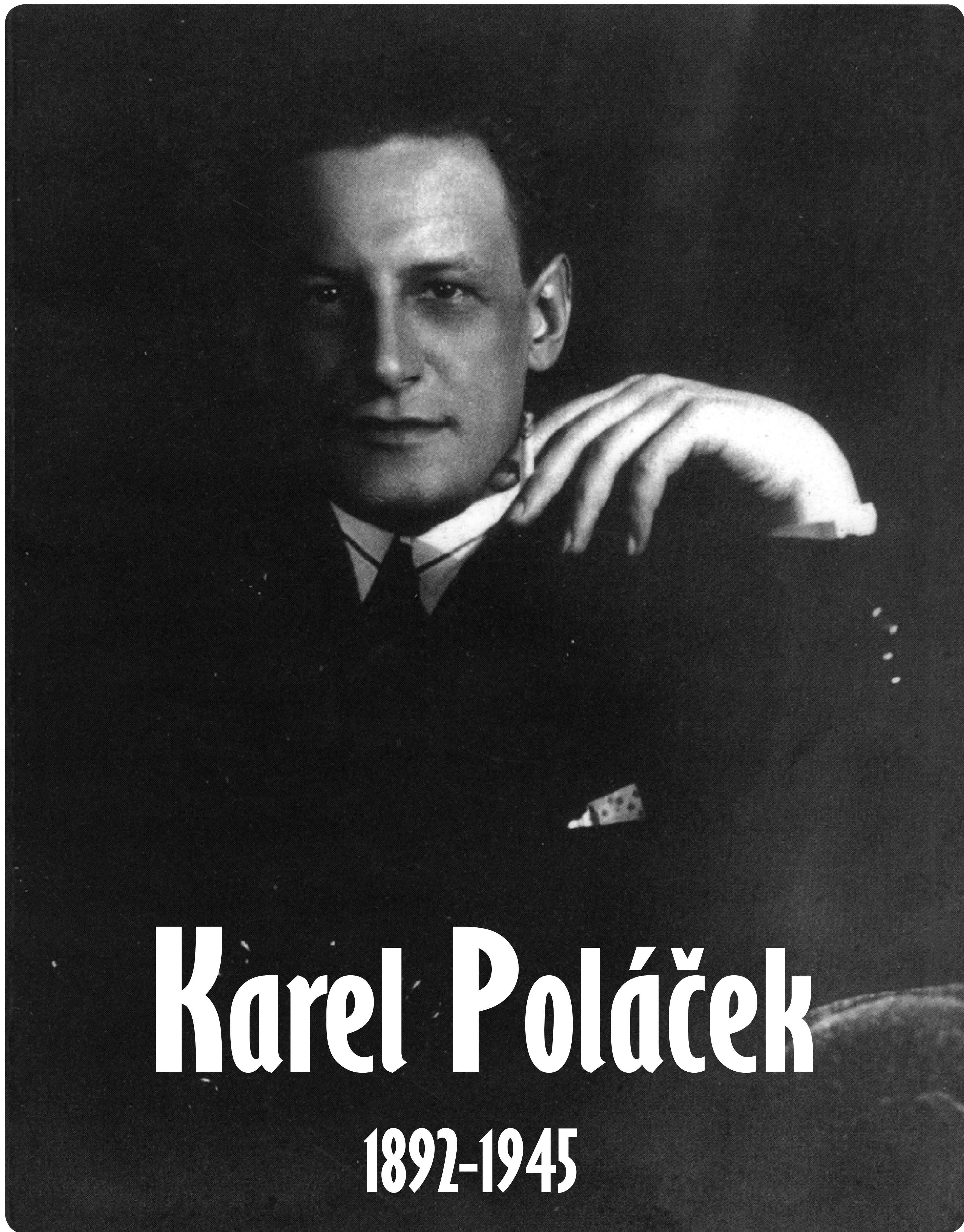
Poté co s vývěsním štítem
frázetvorně nepochodil
v průměru na míru šitém
štít nahradil svojí lodí

Vlajky jež se k lodi hodí
vyvěsil jen na půl žerdi
Nejspodnější ze všech spodin
vlajkoslavní lodivodi
se však ani zpola nerdí

Nerdí se ani ta fráze
ať zní v Rychnově
či v Praze

Kdo jiný z vlajkové lodi
se z ní jen tak nevylodí
Kdo jiný neztratil tvář
než beztvářný sedmilhář

Eugen Brikcius

Karel Poláček

1892-1945

Karel Poláček

Zuzana a Eugen Brikciusovi
uvádějí pouliční výstavu

KAREL POLÁČEK

slovem a obrazem

na kterou
poskytly hlavní město Praha a Městská část Praha 1 grant.

Texty vybrala a chronologii života a díla Karla Poláčka sestavila Zuzana Brikcius.

Graficky upravili Ivo a Táňa Hornáčkovi.

Celou výstavu si můžete prohlédnout na www.hornacek.cz/polacek

KAREL POLÁČEK – český spisovatel, novinář a scenárista

1892–1919

- Karel Poláček se narodil 22. března 1892 v Rychnově nad Kněžnou v rodině židovského obchodníka se smíšeným zbožím Jindřicha Poláčka. Měl pět bratrů a jednu sestru.
- Z gymnázia v rodném městě byl vyloučen pro „vzdorovité chování“. Maturoval na pražském gymnáziu v Truhlářské ulici, kam se uchýlovali podobní provinilci.
- Začal studovat právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Práva však nedokončil, na počátku války byl odvelen, prošel ruskou a srbskou frontou, kde padl do zajetí.
- Po válce se stal se úředníkem Úřadu pro zahraniční obchod. Své zážitky odtud zužitkoval v povídce *Kolotoč*, která stojí na počátku jeho hvězdné spisovatelské dráhy.

1920–1929

- V roce 1920 se oženil se svou studentskou láskou Adélou Herrmannovou, rozenou Kohnovou (1895 Praha–1944 Osvětim).
- Začal psát do satirických časopisů *Štika venkova* a *Nebojsa*. Sblížil se s bratry Čapkovými, kteří ho později přivedli do *Lidových novin*, kde působil jako sloupkař, fejetonista a soudní zpravodaj.
- V roce 1922 vydává svou prvotinu *Povídky pana Kočkodana*.
- V letech 1923–1928 byl Poláček redaktorem deníku *Tribuna*. V této době vydává mj. prózy *Mariáš a jiné živnosti* (1924), *Lehká dívka a reportér*, *Povídky izraelského vyznání* (1926), sloupky *Život ve filmu* (1927) a *Okolo nás* (1927), román *Dům na předměstí* (1928; zfilmováno v r. 1933, scénář Hugo Haas, režie Miroslav Cikán).
- Od přelomu 20. a 30. let se Poláček účastnil legendárních setkání u Karla Čapka, pro které se vžil název „pátečníci“.

1929–1939

- Poláčkovi vychází řada románů v sešitovém vydání; jako první novela *Muži v offsidu* (1931). Tato próza, stejnojmenný film a jeho pokračování (*Načeradec, král kibiců*) s Hugo Haasem v hlavní roli (režie Svatopluk Innemann) autora proslavily.

- V roce 1931 vydává ještě novelu *Hráči*, o rok později román *Hlavní přelíčení*, v roce 1933 sbírku povídek *Pan Selichar se osvobodil*. Následovala pohádka *Edudant a Francimor*, kterou ilustroval Josef Čapek, *Židovské anekdoty* (1933), *Žurnalistický slovník* (1934), román *Michelup a motocykl* (1935) a čtyři díly fresky ze života maloměsta: *Okresní město* (1936), *Hrdinové táhnou do boje* (1936), *Podzemní město* (1937). Čtvrtý díl (*Vyprodáno*) vyšel roku 1939, z rukopisu posledního dílu pentalogie se zachoval jen zlomek.
- V letech 1933 se Poláček vrátil do *Lidových novin*, kde zůstal až do roku 1939, kdy byl z rasových důvodů propuštěn.
- Poláčkovi se podařilo poslat dceru Jiřinu do bezpečí v Anglii. Sám měl možnost v březnu 1939 odejít do exilu, ale nechtěl opustit svou přítelkyni Doru Vaňákovou.

1940–1945

- Po vyhazovu z *Lidových novin* pracoval Poláček pro židovskou obec na soupisu knih.
- V roce 1941 vyšel Poláčkův humoristický román *Hostinec U kamenného stolu*. Vydání kryl svým jménem ilustrátor románu Vlastimil Rada. Román byl za války zfilmován, promítat se směl až po roce 1945.
- V červenci 1943 byli Karel Poláček a Dora Vaňáková deportováni do terezínského ghetta. 19. října 1944 byli oba odvezeni do koncentračního tábora Osvětim. Dora Vaňáková zde zahynula. Karel Poláček zemřel v koncentračním táboře Gleiwitz pravděpodobně 21. ledna 1945.

Po válce

- V roce 1946 vyšla autorova asi neznámější próza, kniha pro děti *Bylo nás pět*, kterou psal za protektorátu. V roce 1959 vyšel poprvé pod názvem *Se žlutou hvězdou* autorův deník z roku 1943; po roce 1990 vyšlo v Nakladatelství Franze Kafky dvacet svazků Poláčkova souborného díla.
- Poláček zůstává i po válce jedním z nejčtenějších českých autorů. V roce 1995 mu Václav Havel udělil in memoriam Řád T. G. Masaryka.

O FILMOVÉ CTNOSTI

Filmová ctnost je blond. Ve filmech německého původu je k této ctnosti připojen drdůlek. Ctnost může býti poněkud poskakující, čtveračivá a švitořivá. Bývá to diblík vznešených penzionátů a postrach přísných představených.

V amerických filmech zdá se býti ctnost zbudována ze železobetonu. Neboť stává se zpravidla, že rusá ctnost bývá unesena bandity na rozkaz nějakého vilníka, který si umínil urvatí vínek rozmarýnový. Naivní divák chvěje se po mnoho dílů filmového seriálu o osud rusé ctnosti. Bude panenství porušeno, či zachováno

milovanému muži? Situace je nanejvýše překerní, uvážíme-li, že ctnost je uzavřena v polozbořené chatrči, v ústech roubík a na ruku pouta. Dlužno pokaždé alarmovati silnou policejní pohotovost, ba mnohdy použití i aeroplánu a bomb, aby nedošlo k defloraci rusé ctnosti.

Teprve k závěru můžeme vzíti s povděkem na vědomí, že porušení panenství nedošlo pro silný charakter a houževnatý odpor spoutaného drdolu. Také policisté vykonali svoji povinnost, začož náleží jim plné uznání. ...

Karel Poláček, *Život ve filmu*, r. 1927

Dům na předměstí, r. 1933

Poláček byl spoluautorem scénáře k filmu *Včera neděle byla*, režie W. Schorsch, r. 1938

BYLO NÁS PĚT

A když jsem přišel, tak mě nazlost Kristýna zpívala:

„Poškolák mastnej pták, poškolanda-plan-da, že mu není hanba.“

Já jsem jí řekl: „Tohle si vypiješ, Rampepur-do rampepurďácká.“

A hned jsem silně přemýšlel, jak bych se jí pomstil, ale nemohl jsem

na nic připadnout, jelikož jsem jí už všechny pomsty udělal a ona je znala. Tak jsem byl z toho mrzutý.

Ale tu mně náhodou přispěl na pomoc náš kocour Honza, takže jsem si tu pomstu vy-

vzpomněl. Náš Honza jest zrzavý a chytrý, nejchytřejší ze všech koček, co jsou ve městě. Náš tatínek praví, že Honza má kočičí univerzitu, a chovává ho na klíně a my všichni mu dáváme kosti, aby si je ocucal.

Karel Poláček,
Bylo nás pět,
r. 1946

Ilustrace Antonín Pelc

JEŽÍŠ BYL TAKY ŽID

Karel Poláček byl tehdy ještě soudnickář, a když přestěhovali ten soud ze Spálené ulice na Pankrác, nechtělo se soudnickářům jezdit tak daleko. A tak místo toho chodili do kavárny Demínky a tam si ty soudní případy prostě vymýšleli. A Poláček se svou živou fantazií v tom byl ovšem nepřekonatelný.

Mezi těmi soudnickáři byl taky Franta Němec, výborný novinář, ale tak trochu s nádechem antisemitismu. A ten jednou přijde a povídá: „Poláčku, já si dnes ne a nemůžu vymyslet nějaký ten zločin. Ne-

měl byste pro mne něco?“ A Poláček: „Ale jo, měl. Dokonce krásný případ. Jenže to byste napřed musel říct něco dobrého o Židech.“ Němec bez dlouhého přemýšlení povídá: „Vy to, Poláčku, třeba ještě nevíte,

ale už je dokázáno, že Židi Pána Ježíše neukřižovali. On si to udělal sám.“

Dr. Karel Steinbach,
Svědectví téměř stoletý,
zpracoval Viktor Fischl,
SPN Praha,
r. 1990

K. P. (první zleva) s kolegy u trestního soudu na Pankráci,
r. 1938

EXTEMPORE VLASTY BURIANA

V noci na 3. června kráčeli manželé Turkovi z vinárny domů. Byla noc, byla tma a na Václavském náměstí pobíhal pes dobrman. „Hleď,“ pravila paní Josefina Turková manželci svému. „To je hezkej pes: Zapískej na něho, já ho chci pohladit.“ Pan Turek našpulil poslušně ústa a pískal. Ale pes nic. Pes dobrman nepřišel, ale místo něho objevil se pan kabaretní komik Vlastimil Burian a tvářil se velmi sverpě: „Podívej se, pan Burian jde k nám,“ pravila paní Josefina. „Ale kde, co by

si od nás přál pan Burian.“

Avšak skutečně. Pan Burian přicházel k manželům s tváří krvavě žilkovanou, ptal se pana Turka, proč píská. „Já na vás nepískal,“ oznámil pan Turek důstojně, „alebrž pískal jsem na vašeho psa, poněvadž moje manželka přála si jej pohladiti.“ Nato nazval pan komik Burian paní Turkovou jemně, ušlechtilě, něžně

poběhlicí, uživ výrazu daleko sprostšího.

„Pročpak,“ tázalse pan Turek, „nazýváte moji paní poběhlicí? Vždyť je to řádně vdaná žena.“ Pan komik Burian podíval se na opovážlivého tazatele zvyše, zamyslnil se a dal mu pohlavek. Zatímco pan Turek přemýšlel, proč jej pan Burian bije, dostal druhý. Aby se neřeklo, že snad pan Burian není vzdělanec, dal též pohlavek paní Turkové, který měl za následek lehké zranění oka. Potom dal se pan Burian na útěk, ale byl strážníkem zadržen. Pro tento komický výstup žalovala paní Turková pana komika Buriana pro urážku na cti a lehké ublížení na těle. K dnešnímu líčení, jenž vedl dr. Felix, se pan komik Burian nedostavil a oznámil, že je v Paříži na studijní cestě, ačkoliv žalovatelka tvrdí, že vystupuje v divadle Rokoku. Soudce však líčení odročil, aby slyšel žalovaného i jeho svědky.

*Lidové noviny, 29. 6. 1923
(soudnička)*

O BRATRECH KARLA POLÁČKA

Po „Mužích v offsidu“ a po „Hráčích“ ve vydání Borového se stal Poláček do jisté míry populární. Přesvědčil jsem se o tom, když jsem ho přemluvil, aby se mnou zašel na pivo do česko-budějovické hospody na Betlémském náměstí, kde jsem měl svůj štamtyš. Tam jsem ho představil. Jeden z přítomných nám nadšeně vykládal, že si dokonce rozložil mariášovou partii Poláčkem v „Hráčích“ popisovanou, a představte si, ono to skutečně vyšlo! Jiný ruský legionář, nám říkal, jak se báječně pobavil líčením mariáše na Uralu, kde dva hráči byli ještě v Evropě a druzí dva už v Asii, nebo scénou, v níž se ruský legionář vrací po válce do Budějovic a zjistí, že má zrovna tolik peněz, kolik měl,

když odcházel na vojnu: Inu, svět je kulatý!

Sem jsem také jednou zavedl i Poláčkova bratra. Byla to zvláštní rodina, jediný Karel ze všech bratrů měl umělecké sklony a nadání. Jeden z bratrů byl na tom tak mizerně, že chodil pravidelně pro peněžní podporu ke Karlovi; Poláček mu říkal bratr

Chrochtoun, prý mu vždycky své prosby a žádosti zachrochtal. Jiný zase byl typickou figurkou židovského účetního. Právě toho jsem přivedl mezi hosty česko-budějovické hospody. Všichni mu nadšeně vyprávěli, jak pěkně píše jeho bratr. Pan účetní cítil potřebu se rovněž pochlubit a pronесl: „Já mám, pánové, taky pěkné písmo!“

Julius Firt, *Knihy a osudy*,
r. 1988

Karikatura K. P. od Antonína Pelce

O NÓBL RÝMĚ

Jednou jsem si ve společnosti stěžoval, že trpím laryngitidou – znal jsem plno lékařských výrazů od svého bratra lékaře. Poláček pro-

hodil: „Gemicht, dokud prodával kořalku, měl obyčejný chrapot, teď trpí laryngitidou!“

Julius Firt, *Knihy a osudy*, r. 1988

O STAVU HOLIČSKÉM

Řemeslo holičské je zaměstnání půvabné, rozkošné a inteligentní. Vždycky jsem si přál být holičem. Ale všichni známí a příbuzní říkali, že nemám k tomu vlohy. Můj sen se nestal skutkem; a proto mně budiž aspoň dopřáno, abych v řádcích těchto zapěl chválu stavu holičského.

O STAVU HASIČSKÉM

S hasiči pojí se nejmilejší naše vzpomínky na dávno uplynulé dětství. Jak krásné bývaly požáry! Když za doby noční bylo občanstvo vyburcováno poplašným hasičským signálem, který troubil vždycky pan Světelský před červenobílou tabulkou s nápisem: Zde se hlásí požár, kterak se řítí obyvatelé v nedbalkách na ulici křížující se: Pán Bůh s námi a zlé pryč! ... S obdivem vzpomínám na onoho hasiče, který vniknuv do hořící chalupy vynesl odtud moji babičku, jejíž váha odhadovala se na jeden metrický cent, nedbaje jejího zmítání, protestování a lkaní, že zapomněla si v šuplíku stříbrný zlatník.

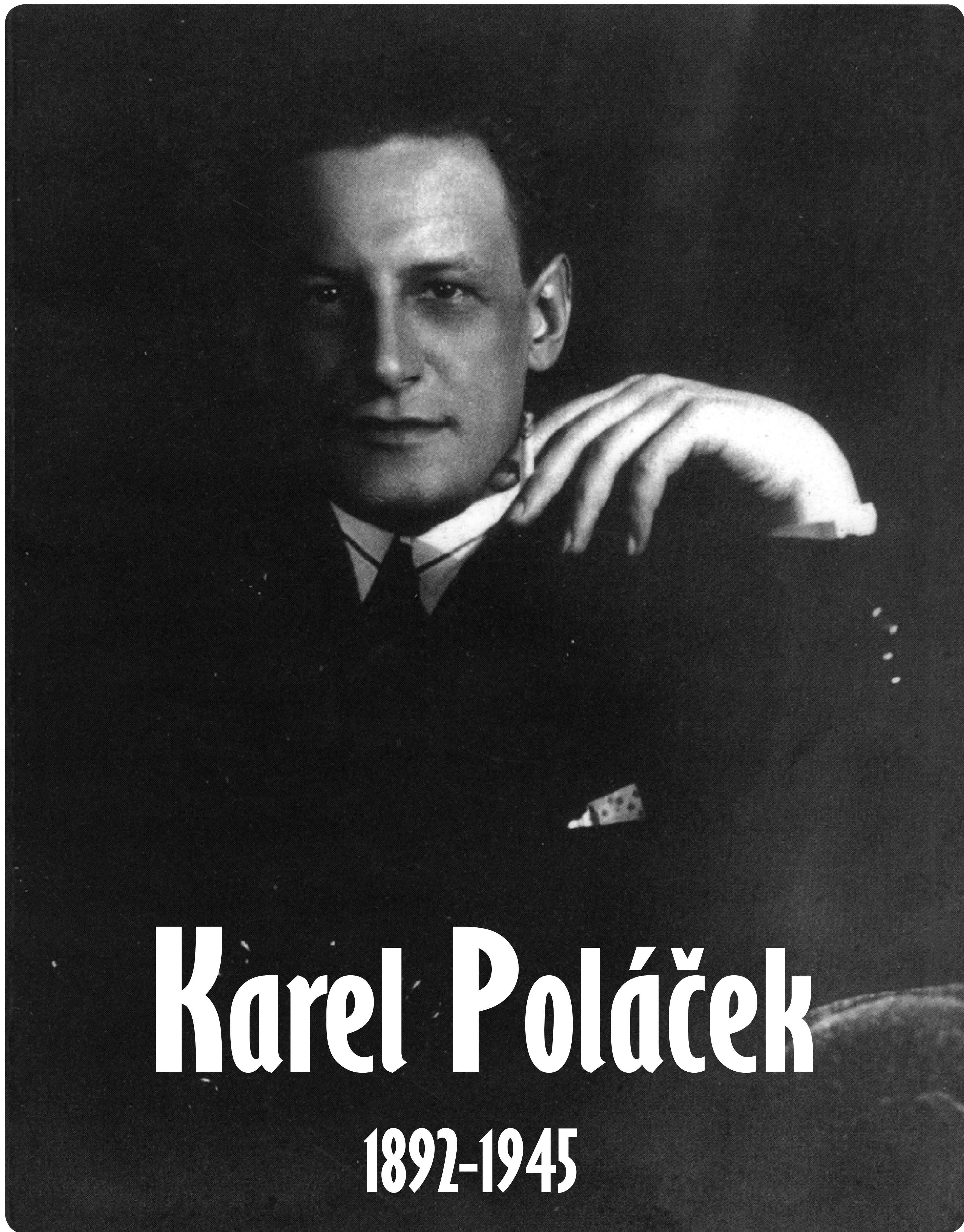
O STAVU ŠACHISTŮ

Šachisté jsou podobni indickým fakírům a jiným flagelantům tím, že nepotřebují pokrmů ani nápojů aniž spánku. Všechny požitky materiální odmítají. Objednájí pouze černou kávu, kterou nechají vychladnouti. Pikolo, jenž nabízí jim zákusky, je oslyšán. Ženy za-

městnávající se láskou nenalézají u šachistů pozornosti. Šachisté mají srdce kamenné, naplněné šachovými problémy. Jsou necitelní, hluchí a slepí. Rádovánk a poezie neznají.

Karel Poláček,
Mariáš a jiné živnosti,
ilustroval Karel Poláček,
r. 1924

Karel Poláček

1892-1945

Karel Poláček

Zuzana a Eugen Brikciusovi
uvádějí pouliční výstavu

KAREL POLÁČEK

slovem a obrazem

na kterou
poskytly hlavní město Praha a Městská část Praha 1 grant.

Texty vybrala a chronologii života a díla Karla Poláčka sestavila Zuzana Brikcius.

Graficky upravili Ivo a Táňa Hornáčkovi.

Celou výstavu si můžete prohlédnout na www.hornacek.cz/polacek

KAREL POLÁČEK – český spisovatel, novinář a scenárista

1892–1919

- Karel Poláček se narodil 22. března 1892 v Rychnově nad Kněžnou v rodině židovského obchodníka se smíšeným zbožím Jindřicha Poláčka. Měl pět bratrů a jednu sestru.
- Z gymnázia v rodném městě byl vyloučen pro „vzdorovité chování“. Maturoval na pražském gymnáziu v Truhlářské ulici, kam se uchýlovali podobní provinilci.
- Začal studovat právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Práva však nedokončil, na počátku války byl odvelen, prošel ruskou a srbskou frontou, kde padl do zajetí.
- Po válce se stal se úředníkem Úřadu pro zahraniční obchod. Své zážitky odtud zužitkoval v povídce *Kolotoč*, která stojí na počátku jeho hvězdné spisovatelské dráhy.

1920–1929

- V roce 1920 se oženil se svou studentskou láskou Adélou Herrmannovou, rozenou Kohnovou (1895 Praha–1944 Osvětim).
- Začal psát do satirických časopisů *Štika venkova* a *Nebojsa*. Sblížil se s bratry Čapkovými, kteří ho později přivedli do *Lidových novin*, kde působil jako sloupkař, fejetonista a soudní zpravodaj.
- V roce 1922 vydává svou prvotinu *Povídky pana Kočkodana*.
- V letech 1923–1928 byl Poláček redaktorem deníku *Tribuna*. V této době vydává mj. prózy *Mariáš a jiné živnosti* (1924), *Lehká dívka a reportér*, *Povídky izraelského vyznání* (1926), sloupky *Život ve filmu* (1927) a *Okolo nás* (1927), román *Dům na předměstí* (1928; zfilmováno v r. 1933, scénář Hugo Haas, režie Miroslav Cikán).
- Od přelomu 20. a 30. let se Poláček účastnil legendárních setkání u Karla Čapka, pro které se vžil název „pátečníci“.

1929–1939

- Poláčkovi vychází řada románů v sešitovém vydání; jako první novela *Muži v offsidu* (1931). Tato próza, stejnojmenný film a jeho pokračování (*Načeradec, král kibiců*) s Hugo Haasem v hlavní roli (režie Svatopluk Innemann) autora proslavily.

- V roce 1931 vydává ještě novelu *Hráči*, o rok později román *Hlavní přelíčení*, v roce 1933 sbírku povídek *Pan Selichar se osvobodil*. Následovala pohádka *Edudant a Francimor*, kterou ilustroval Josef Čapek, *Židovské anekdoty* (1933), *Žurnalistický slovník* (1934), román *Michelup a motocykl* (1935) a čtyři díly fresky ze života maloměsta: *Okresní město* (1936), *Hrdinové táhnou do boje* (1936), *Podzemní město* (1937). Čtvrtý díl (*Vyprodáno*) vyšel roku 1939, z rukopisu posledního dílu pentalogie se zachoval jen zlomek.
- V letech 1933 se Poláček vrátil do *Lidových novin*, kde zůstal až do roku 1939, kdy byl z rasových důvodů propuštěn.
- Poláčkovi se podařilo poslat dceru Jiřinu do bezpečí v Anglii. Sám měl možnost v březnu 1939 odejít do exilu, ale nechtěl opustit svou přítelkyni Doru Vaňákovou.

1940–1945

- Po vyhazovu z *Lidových novin* pracoval Poláček pro židovskou obec na soupisu knih.
- V roce 1941 vyšel Poláčkův humoristický román *Hostinec U kamenného stolu*. Vydání kryl svým jménem ilustrátor románu Vlastimil Rada. Román byl za války zfilmován, promítat se směl až po roce 1945.
- V červenci 1943 byli Karel Poláček a Dora Vaňáková deportováni do terezínského ghetta. 19. října 1944 byli oba odvezeni do koncentračního tábora Osvětim. Dora Vaňáková zde zahynula. Karel Poláček zemřel v koncentračním táboře Gleiwitz pravděpodobně 21. ledna 1945.

Po válce

- V roce 1946 vyšla autorova asi neznámější próza, kniha pro děti *Bylo nás pět*, kterou psal za protektorátu. V roce 1959 vyšel poprvé pod názvem *Se žlutou hvězdou* autorův deník z roku 1943; po roce 1990 vyšlo v Nakladatelství Franze Kafky dvacet svazků Poláčkova souborného díla.
- Poláček zůstává i po válce jedním z nejčtenějších českých autorů. V roce 1995 mu Václav Havel udělil in memoriam Řád T. G. Masaryka.

PAMĚTI O VÁLCE RYCHNOVSKÉ

Celý Rychnov jest rozdělen na tři části, z nichž jednu obývají Dražáci, druhou Habrováci, třetí pak, která od hostince Na Purku podél nádraží směrem půlnocním až ke Zbuzanům se táhne, Ješínáci.

Z těchto tří národů na prvním místě jest jmenovati Dražáky. Je to mírumilovný, bohulibý kmen, jehož sídliště je ve čtvrti zvané Na Drahách, ale zabírá také celou ulici Židovskou, čili Palackého. Hoši z této čtvrti s nikým sváru nevyhledávali, neradi se prali, nikdy se nekamenovali a místo povykování raději nad knihou dřepěli, majíce ctižádost býti kozdobě své rodné obci. Jenom kluci z městského chudobince, kteří se také počítali k Dražákům, vyznačovali se mnohdy nezkrotnou povahou a zapomínali na to, že mají býti vlasti k oslavě. To se však vykládá tím, že této mládeži se nedostalo pečlivého vychování: kluci z chudobince nedávali slušné pozdravení, ba mnohdy se stávalo, že se vážným občanům posmívali a na ně nešlechetně pokřikovali.

Zřídka kdy se přihodilo, že kmen Dražáků vytáhl ve spořádaném houfu až k branám obce Habrov-

ské, tam se bojovníci rozeřádili a spustili potupnou píseň Habrováků na posměch:

„U Křížů v maštali
chcípla kobyla. Radujte
se, Habrováci, bude hosti-
na!

Habrováci – hup! Nažra-
li se krup, napili se syro-
vátky, až jim bříšek puk,
puk, puk!“

Když pak Habrováci uslyšeli zvuky potupné písně, tehdy se vyřítili ze svých příbytků a došlo ke krutému boji. Habrováci se odedávna vyznačovali divokou povahou, slitování se od nich nikdo nedočkal. Nikoho nešetřili, ani děti, ani starců. Nejraději by bojovníky povraždili a ženy a děti odvěkli do otroctví. Bojovali kamením i klacky a jejich válečný ryk otřásal celou obcí,

nepřestal rádit, dokud nebyla narychlo povolána ozbrojená moc. Když uzřeli městského strážníka, rozprchli se, tvářili se nevinně a celou vinu sváděli na Dražáky, kteří přece nic jiného nečinili, jen hájili čest své domoviny a chtěli mít své místo na slunci. ...

Ješinovi kluci dovedli také kouřit, ne snad jenom bramborovou nať z dýmky, zhotovené z vydlabaného kaštanu a husího brku. Kouřili opravdový tabák z otcovy dýmky. Také uměli pít pivo. A jednou jsme je viděli, jak seděli na hromadě šterku u silnice a mastili karty. Přitom hulákali chraptivým hlasem, kleli a odpřivovali v junáckém oblouku.

To tedy byli Ješinovi kluci a ti veleli národu Ješínáků. Vedle nich vynikal jistý Janeba Cyril, který Ješínákům kreslil barvičkama vojenské plány.

Tento Janeba od mládí jevil náklonnost k vojenskému povolání, a proto ho rodiče dali do kadetky a on pak rychle postupoval v hodnostech, až se k stáru stal majitelem kanceláře, která pomáhala občanům osvobodit se od služby vojenské. To však jenom mimochodem. ...

Lidové noviny,
25. 12. 1935

O FRÁZI

Vídeňský básník Karl Kraus založil svou slávu především na kritice řeči.

... Dobře pochopil, že za nevhodně voleným slovem a ošumělou frází se skrývá nízký duch bez tvořivé fantazie. Neboť obraznost se podobá živému prameni, který si sám razí cestu, byť mnohdy svízelnou a klikatou. Naproti tomu duchové netvořiví a paraziti cizích myšlenek si libují v dobře zavedených a dávno známých frázích. ...

Fráze vyjádřena výtvarně je secesní ornament, který se roztahuje po fasádě bez vnitřní spojitosti s budovou. Zatímco věta je myšlenka vyjádřená slovy, je fráze slovy vyjádřený ornament. Fráze, to je sádrový trpaslík na měšťákově zahradě nebo kamenný lev, který zdobí vchod do vily pana majitele. ...

Co Krause pudí k pronásledování frází a slovních ornamentů, není pedantský duch, jak rádi tvrdí jeho odpůrci, nýbrž přesvědčení, že duch, jenž užívá špatně řeči a mluví nečistě, je sám nečistý. ...

S tím souvisí, že nejméně úcty k rodné řeči mívají demagogičtí šovinisté všech zemí. Jejich mateřské řeči by bylo lépe, kdyby upadla mezi lotry. Jadrná a čistá řeč je výrazem řádu, fráze znamená korupci ducha. Proto souvisí s úpadkem řádu i úpadkem řeči.

Karl Kraus, spisovatel,
Vídeň, r. 1928

Karel Poláček, *Dnešek*, 13. 11. 1930

DOPIS DCEŘI

Milá Jirko, nemohu zamlčet, že mne Tvůj dopis dosti znepokojil a dal mi příležitost k vážnému zamýšlení. Je totiž v rozporu ona část o Bohu s tím, jak jsem Tě poznal. Ne že bych měl něco proti deismu. Pamatuješ se dobře, jak jsem na našich procházkách na kopci hájil proti Tobě víru v Boha proti Tvému darwinovskému materialismu. Tenkrát jsem v jádře mluvil o tom, že jsem srozumitelnější víra v Boha, než slepé působení jakýchsi přírodních sil. ...

Nepronikneme sice nikdy v ona odvěká tajemství; avšak myslím, že deismus je nejen ušlechtilejší, ale i praktičtější než materialismus; neboť uznávající svoji vlastní inteligenci, jak bychom neměli býti uctíví k inteligenci metafyzické. Pamatuji se, jak kdysi před válkou polemizoval katolický deník *Čech* s vůdcem *Volné myšlenky* drem Bartoškem. Napsal: „Pan dr. Bartošek chce, aby se jeho jméno psalo

s velkým B, a sám píše slovo Bůh s malým b.“ Byl to jediný dobrý vtip a současně dobrý postřeh tohoto jinak pitomého listu.

Avšak: Tvoje příliš horlivé přiznání k Bohu budí ve mně rozpaky a jakousi nevolnost. Trochu mi to připomíná styl Armády Spásy. Nedomnívej se, že se Ti posmívám; jsem nadmíru vzdálen všem žertům. Nechtěl bych, abys propadla nějakému náboženskému mysticismu.

S Pánem bohem má člověk žít v dobrých stycích, ale nemá si s ním tykat; ve všem musí zachovávat rozvahu, a právě víra je spíš věc rozumu než citu.

Z dopisu dceři Jiřině
do Anglie,
Karlštejn, 2. května 1939

Karel Poláček s manželkou Adélou a dcerou Jiřinou,
třicátá léta

MŮJ OTEC KAREL POLÁČEK

Otec byl horlivý čtenář. Nikdy si však knihy nevypůjčoval a ani nebyl ochoten někomu knihu půjčovat. Tvrdil, že se knihy mají kupovat, protože je třeba podporovat autory. Rozrostla se mu tedy časem knihovna na dobrých tisíc knih. Já jsem také ráda četla, což otec vítal. Dovolil mi číst všechno, co bylo v jeho knihovně, nevěřil moc v cenzuru. Říkal mi: „Když to pro tebe nebude, sama to odložíš.“ ...

Začali jsme spolu chodit po večeri na procházky na Petřín, při nichž jsme probírali všechno možné. Velmi nás tehdy zajímala politika.

Byla to těžká doba a oba jsme věděli, že nás nic dobrého nečeká. A pak do toho ještě přicházely rodinné problémy.

Že Poláček ve svém manželství nebyl šťasten, bylo už dávno zřejmé. Jeho výrok „Rodina je základem státu a otravy“ se sice zdál žertovný, ale vyjadřoval hlubokou nespokojenost. ...

Dora Vaňáková, s níž měl otec již po několik let známost, byla právnička a ujala se úlohy dostat mě do Anglie. Byla jsem s ní v pravidelném styku, volala mě o přestávce do školy a sjednávala se mnou schůzky. Moje matka neměla zdání o tom, kdo mi vyřizuje cestu do Anglie. Je podivné, že ji to nenapadlo. Zнала svého manžela již téměř po dvě desetiletí a musela vědět, že je to člověk krajně nepraktický a neochotný cokoli vyřizovat. Jednoho dne konečně prasklo, že otec má známost. Byl z toho velký výstup,

načež matka odjela do Budějovic k Milanovi a k babičce Emilii, aby tak demonstrovala svou nepostradatelnost. Po jejím odjezdu jsme s otcem žili v idylické harmonii. Tento stav však trval jenom týden. Když přišlo avizo od Milana, že matka je na cestě do Prahy, otec se velmi zbrkle uklidil ze scény, aniž by si zabalil věci a vzal s sebou dostatečnou zásobu peněz.

Mně pak nezbylo, než stoucky snášet, co následovalo.

Toto všechno se odehrálo v roce 1939, v době mezi mnichovskou dohodou a okupací českých zemí.

Viděla jsem, jak se celý náš život hroutí zevně i zevnitř. S otcem a Dorou jsem se setkávala potajmu v kavárně. Měla jsem už všechno vyřízeno k cestě do Anglie, jen jsem čekala na povolení vývozu valut od Národní banky. Pak do toho přišla okupace a konec naděje na jakékoli valuty. Bylo však nutno mít povolení od gestapa. I to mi Dora opatřila.

Odjížděla jsem jedním z posledních transportů koncem března 1939. V předvečer odjezdu jsme se loučili s otcem a Dorou v kavárně v Revoluční třídě. Bylo to velmi smutné loučení. Všichni jsme tušili, že se již nikdy nevidíme.

Pak už byly jen dopisy – a pak přišla válka, která nás navždy rozdělila. ...

Jiřina Jelinowiczová,
Můj otec Karel Poláček,
r. 1998

DOPIS DCEŘI – POKRAČOVÁNÍ

Pak píšeš s jistou trpkostí, že nejsi člověk, ale refugee č. 5951. Dej pozor, abys se nerouhala. Jak mnoho dnes tak zvaných lidí dalo by přednost být tímto číslem před tou bědnou lidskou existencí. Ano, dnes jsi číslo. Ale to je jen odrazový můstek k novému, a jak doufám, plnému, čestnému a potřebnému životu.

Jest velmi potěšitelné, žes za tu krátkou dobu dovedla získat řadu přátel. Máš asi osobní kouzlo a to je velká věc. Važ si toho a snaž se zdokonalovati si svoje formy ve styku s lidmi. Na to kladou velkou váhu Angličané a všichni kulturní národové. Avšak nemohu

smlčet, že mne poněkud ranila věta „...kdežto doma o mne nikdo nestál“. Velmi se mylíš a nechtěl bych, abys setrvala v tomto bludu. Kdyžs odjela, zkusil jsem moc trýznivých starostí a věz, že zaměstnáváš většinu mých myšlenek. Nemělas, pravda, hezký domov a příjemné dětství; ale víš zároveň dobře, co bylo toho příčinou. Osud s námi motá všelijak. Ale ať je to jakkoli, máš mne, který věrně k Tobě stojí a zůstane s Tebou, jestli se sama neodcizíš.

Chtěl bych vědět, jak se Ti líbí v novém bydlišti, jsi-li definitivně přijata a co všechno potřebuješ. Co budeme moci, uděláme. Potřebuješ nějaké knihy, učebnice, slovník či knihy ke čtení?

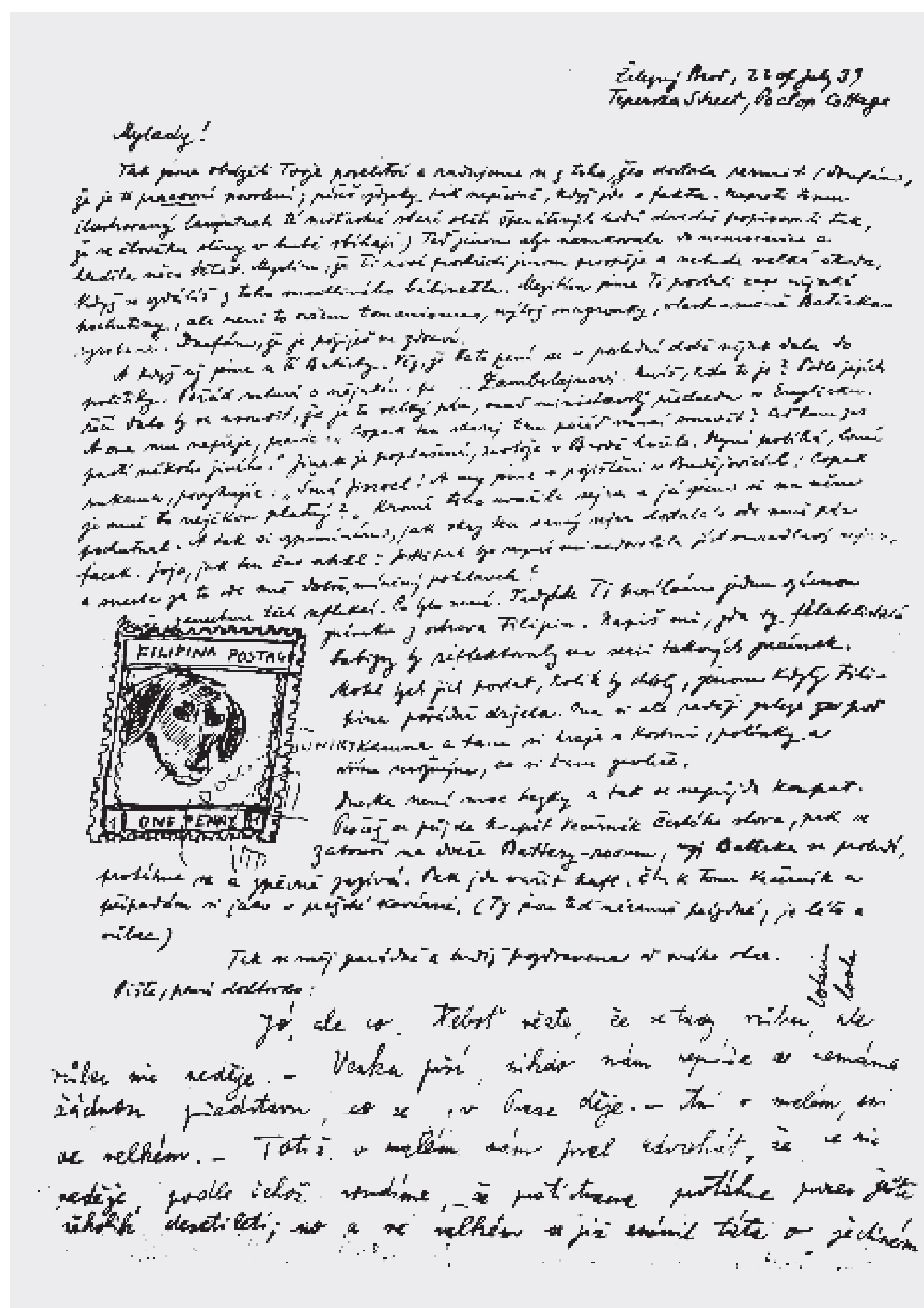
O sobě nemohu toho moc napsat; mám se celkem dobře a snažím se zase vpravit se do práce. Právě dnes jsem začal trochu skicovat.

Protože jsem na konci stránky, končím, tak říkajíc z technických důvodů, a proto Tě velmi zdravím
Tvůj staříčský otec.

Zapomněl jsem Ti napsat, že máme fenku jezevčíka, jmenuje se Filipína, lstivého charakteru, chamtivec a výtržník. Tak nevím.

...

Z dopisu dceři Jiřině do Anglie,
Karlštejn, 2. května 1939

Faksimile Poláčkova dopisu dceři Jiřině do Anglie,
z 22. 6. 1939

OSUDY PÁTEČNÍKŮ

Pátečníci, patřící mezi politickou a kulturní elitu českého národa, pokud včas neemigrovali, byli po příchodu nacistů vystaveni krutým represím. Někteří byli popraveni (Škrach, Bouček, Vančura), řada z nich zemřela v koncentračních táborech (Josef Čapek, K. Z. Klíma). Karel Čapek zemřel po Mnichovu, Josef Šusta spáchal sebevraždu hned po skončení války. Pátečníci vzešli z židovského prostředí, ať se cítili být Čechy nebo Němci, židy nebo Židy, a to i ti, co židovství dávno opustili nebo dokonce kon-

vertovali ke křesťanství, měli svůj osud tragičtější v tom, že byli všichni určeni nacisty k likvidaci. Tomuto osudu unikl Otokar Fischer, který zemřel ještě v roce 1938, dále všichni ti, kdo se zachránili emigrací (Firt, Kodíček, Langer a Laurin). Ostatní (Fuchs, Hoffmann, Poláček) zemřeli v koncentračních táborech.

... Pátečníci jsou pojmem, který je neoddělitelný od Masarykovy první republiky. ...

Miloš Pojar,
*Židovští účastníci Čapkových
pátků a jejich osudy,*
r. 2001

Adolf Hoffmeister, *Pátečníci*, r. 1927

POLÁČEK K ÚMRTÍ KARLA ČAPKA

2. strana

LIDOVÉ NOVINY

26. prosince 1998

Pátek

Po mnohá léta jsem chodíval na Vinohrady do čtvrti, která má příznačné jméno Flora. Je to zahradní čtvrť, uložená v zeleni a květech. Pamatuji se, že jsem tam po prvé v životě, kdysi za horkých květnových večerů slyšel silný a náruživý zpěv slavíka. Tam jsem v ulici, zvané Úzké, vyhledával vždycky v pátek dvojdoměk, obývaný bratry Josefem a Karlem Čapkem.

Každý návštěvník pátku byl povinen, dříve než vstoupí dovnitř, projít se zahradou, aby popatřil, jak se má rostlinstvo k světu. Návštěvníka doprovázel Karel Čapek, vysvětloval svým živým a překotným způsobem vlastnosti a záliby každé květiny, visel na rtech svého hosta a žádal, aby mu zahradu pochválil. Tato zahrada byla velká láska tohoto spisovatele, jeden z mnohých tvůrčích činů plodného člověka; půvabný čin půvabného muže. Přiměl neužilý a zaměklý kus země v rozloze několika sáhů, který se před tím nazýval parcela, aby se zazelenal, přiměl mrtvý kousek země, aby otevřel své útroby a urodil pestrý a barevný život.

Karel Čapek byl jeden z lidí, o kterých se říká, že mají pozlacené ruce. Sáhne touto rukou na bezduchou věc, a hle! Tato věc se začne vrtět, počíná dýchat, pučí, rozvíjí barvy a hovoří. Dal se na zahradnictví a vysloužil si podív zahradníků; začal fotografovat a překonal profesionály; napadlo ho kreslit obrázky a ty obrázky jen jen mluvit. To proto, že miloval přírodu a ona mu oplácela stejnou náklonností. Jenom velké a citlivé duši otevře příroda své srdce.

Samotný Karel Čapek mně připomínal rostlinu. Chodím mezi záhony a hledám v nich květinu jménem Karel Čapek. Představuji si jakousi dužnatou, dosti nevzhlednou bylinu, o které se říká, že nikdy nekvete, nebo že kvete jednou za sto let. A ta bylina vás jednoho dne překvapí nesmírným bohatstvím svého květenství, množstvím pupat a spanilých květů, které šíří vůni, plnou jasu, veselí, laskavosti a pohody. Plodná a osvěžlivá bylina, jejíž jméno jest Karel Čapek. Vždycky nám bude připomínat humor, družnost, bratrství a lásku.

Sdružoval kolem sebe hlouček mužů, z nich každý byl něčím zajímavý a každý dovedl říci své slovo k denním událostem. Hosté se tiskli v malém pokojíčku, na věčné časy posvěceném přítomností prvního presidenta našeho státu T. G. Masaryka. Mnohého znamenitého cizince uvítal malý příbytek velkého spisovatele, zde bylo navázáno mnohé užitečné přátelství s muži z dalekých krajů. Cítil Karel Čapek mezi svými hosty, nalévá černou kávu, kouří své půlky a jeho hluboké, tmavé oči září šibalským a vtipem.

Míval mnohé nepřátele, ale sám nikdy nechoval zlobu k lidem. Byl příliš významný člověk, než aby neměl nepřátele. Jenom na zcela nepatrného člověka se nesočí. A Karel Čapek vždycky litoval těch, kdo na něho nevražili; dovedl se rozhorlit jedině tehdy, když byl mrzce podrážán zájem veřejný. Pak byl jeho hněv spravedlivý.

Karle Čapku, velký spisovatel české země a přemilý druhu náš, buď s Bohem!

Karel Poláček

Karel Čapek, dvacátá léta

Z PESIMISTY OPTIMISTOU

Poslední dochovaná fotografie Karla Poláčka, r. 1940

Setkával jsem se s Poláčkem za německé okupace u zdi židovského hřbitova, kam chodíval na procházku se svým psem Kafíčkem. Z pesimisty se stal optimistou. Dařilo se mu tehdy příliš špatně, než aby mohl být pesimistou. I jeho krásná kniha *Bylo nás pět*, kterou tenkrát napsal, má v sobě pohodu, jakou nenajdeme v jeho ostatním díle. Byl to jakýsi únik z trýzně skutečnosti. Říkal, že se má dobře. „Co bych se staral, angažoval jsem si na to dva prokuristy, nějakého Churchilla a nějakého Eisenhowera, tak ať ukážou, co dovedou.“

Karel Scheinpflug,
Můj švagr Karel Čapek, Kruh,
r. 1991

Z TEREZÍNA

Okovy, jakožto odznak otroctví, náleží do okruhu oblíbených romantických představ. Ve skutečnosti však již otrok neřinčí okovy; a lámat je zná jen zaostalá žurnalistická frazeologie.

Za vnější znak otroctví považujeme nyní plechovou jídelní misku.

Spisovatelé vypravují, jak vznešené povahy dovedly kdysi nést svoje okovy. I pozoruj, kterak lidé v tvém okolí nosí svoji plechovou misku; poznáš mnoho z lidské povahy.

Poláčkův zápis do pamětní knihy
profesora Miloše Saluse,
ghetto Terezín, 17. září 1943

*PRŠÍ, JE SYCHRAVO;
VŠECKO JE SYCHRAVÉ,
DOMA CHLADNO,
DUŠE STUDÍ.
VŠECKO JE STUDENÉ
JAKO ĎÁBLOVA ŘIŤ.*

Karel Poláček,
Deník z roku 1943
(30. dubna)

POSLEDNÍ VZPOMÍNKA NA KARLA POLÁČKA

19. ledna 1945 v noční hodinu se ozvalo: „Raus! Raus! Raus!“ Všichni jsme šli na pochod smrti, nevím ani, přes jaké vesnice, pěšky, ve dne v noci. Potom nás dali do takové kůlny, kde jsme přenocovali. Tam nám uvařili brambory a hnali nás dál, až jsme se dostali do Gleiwitzu II. Šli muži i ženy. Z té kůlny, když jsme šli do Gleiwitzu, táhli muži ne-

mocného Poláčka na saních. To bylo asi 21. ledna. V Gleiwitzu jsme se rozešli, protože nás naložili do otevřených uhláků. ...

Ze vzpomínky Kláry Herzové-Baumöhllové,
r. 1998

Rychnov nad Kněžnou,
třicátá léta

Obchod Jindřicha Poláčka (vpravo),
Rychnov nad Kněžnou,
dvacátá léta

Josef Škvorecký

RELATIVNOST SVĚTOVOSTI

S Karlem Poláčkem jsem se seznámil, když mi bylo sedmnáct, a to za okolností pro seznámení se spisovatelem ideálních: nevěděl jsem, že to je on, a nebyl jsem proto ovlivněn pověstí a úsudky vlivných arbitrá. Ano, myslím tím román *Hostinec U Kamenného stolu*, který tehdy, v roce 1941, vyšel pod jménem Vlastimila Rady, neboť Poláček byl už Židem, a tedy něčím na rozhraní mezi psem a člověkem. Dnes, tomu čím dál tím méně mohu uvěřit, že se takové věci mezi námi a ve věku penicilinu a Einsteinovy teorie mohly dít; že jsme připustili, aby je odvěkli z našeho středu do svých továren na smrt, že jsme se nevzbouřili. Ale strach ze smrti je nejúspěšnější vládce, a vzpouru proti němu podniknou jen zcela nejodvážnější. ...

Po válce přišlo to ostatní: *Dům na předměstí, Hlavní přelíčení, Michelup a motocykl* a nakonec tetralogie (a jednou z největších ztrát té války je zajisté ztráta rukopisu posledního dílu) o *Okresním městě*. Jazykové chaplinádky se skládaly v magické představení, jež redukcí fráze

ad absurdum, injekcí koženého slovníku do tkáně hovorovosti, hybridizací spisovného slangovým nenápadně, nepozorovaně budovalo úděsný historický obraz malosti, marnosti a prázdnoty, absurdně v neodlučitelnost spjaté s láskou, pracovitostí a lidskou velikostí v obětavosti; tedy obraz života, jaký je naším údělem.

Potom, poznáv velké světové literatury, zabloudil jsem jednou na nový židovský hřbitov na Vinohradech, kam chodím, chci-li se vrátit do minulosti snů. ...

A tak jsem tehdy pod tou židovskou hvězdou na nebi nad hřbitovem slzel probásníka, co velkému světu navždy zůstane neznám, neboť psal jazykem

nepotřebným kulturnímu lidstvu a jeho byznysům. ... Tragické světýlko jedné dokonalosti, jež, snad pro svou dokonalost, je jinými prostředky nereprodukovatelná. Ztracená, jasná, davidovská hvězda toho rychnovského novináře, jenž se už proměnil v tisíc významů krásy.

r. 1967

K. Poláček v redakci *Lidových novin*